

1914

ს. ნიკოლაძე

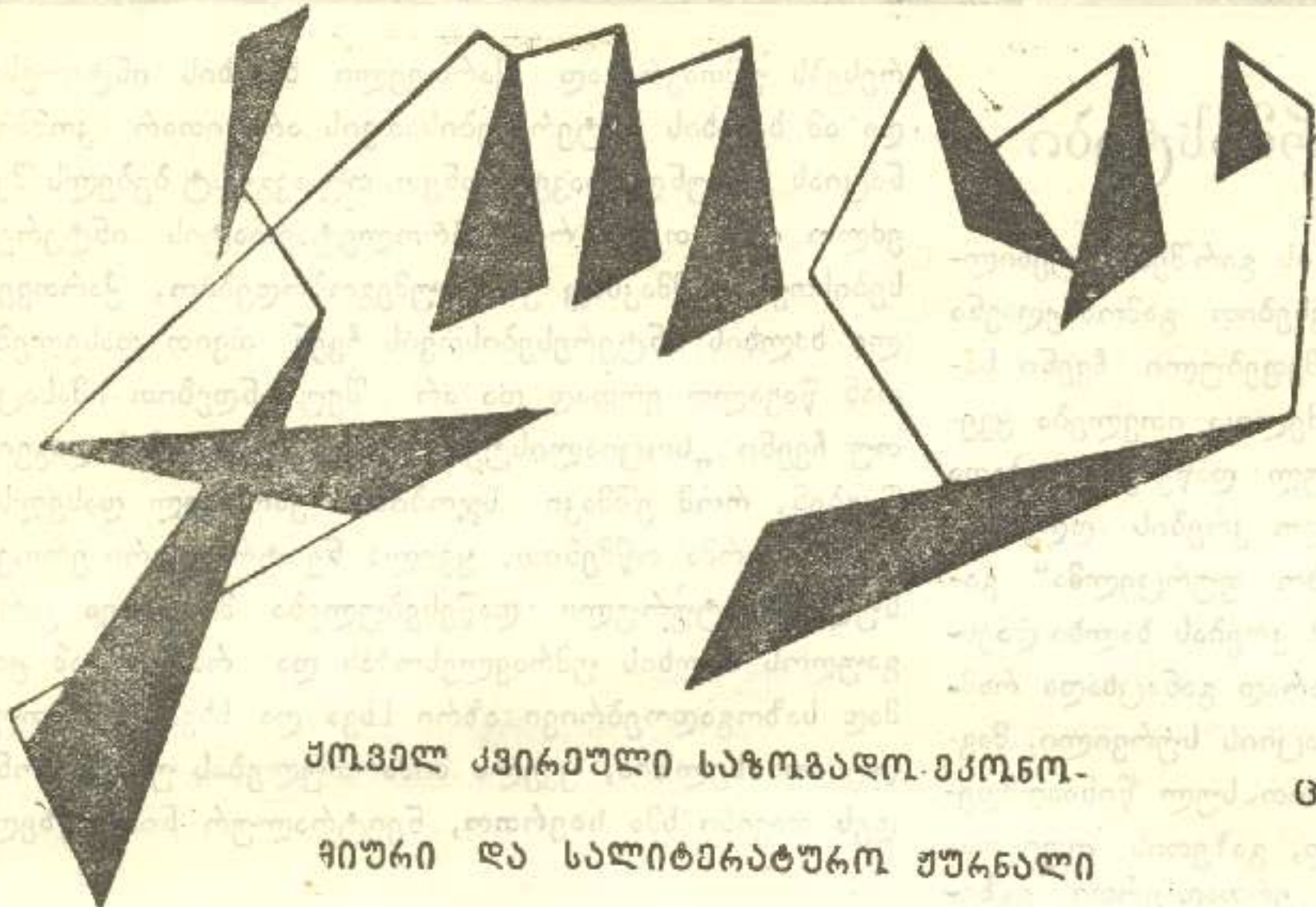
№ 25

22 თებთვე 1914 წ.

თბილისის მუშაკთა
მიიღება ხელის მოწერა

წლიური ფასი

== 3 მან. ==

სოციალ-დემოკრატიული საზოგადო-
ეკონომიკური და სალიბერალური შუახელის

ცალკე ნომერი 5 კაპ.

რედაქცია ღიაა 9-3 საათ

წელიწადი მესამე

მისამართი: თბილისი, გაბაევსკი პერ. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპოზიტის: თბილისი კლდე.

- ს ა რ ჩ ე ვ ი:
1. ქართული ალარმისტები.
 2. მეცნიერების ტარის კართან.—რ. გ—ესი.
 3. ანტი-ნაციონალური აზრი.—ბ. ჭიჭინაძისა.
 4. გამცანა.—ნაცარასი.
 5. იტალიანური ხუმრობა.—თარგმანი შარიანისა.
 6. „ფინანსიური მოსაზრებანი“.—Z—სა.
 7. თანამედროვე ჯაშაზობა.—*—სა.
 8. კრფენული უძღვრება და მისი საში სახე.—შალვა ჯ—ძესი.
 9. ფრანგ-ფერდინანდის მკვლელობა.

მიიღება ხელის მოწერა 1914 წ.

სოციალ-დემოკრატიული საზოგადო-ეკონომიკური

და სალიბერალური შუახელის

„კლდე“-ზედ.

1 წლით.	3 მან.
6 თვით.	2 მან.
3 თვით.	1 მან.

ცალკე ნომერი ყველგან 5 კაპ.

ქართველი ალარმისტები

წერა-კითხვის საზოგადოების გარშემო ატეხილმა კამათმა ჩვენს პრესაში საესებით გამოამჟღავნა რა უკიდურესი ალარმიზმია გამეფებული ჩვენი საზოგადოების იმ ნაწილში, რომელიც ითვლება ყველა ჩვენ ეროვნულ-კულტურულ დაწესებულებათა მოთავედ. საკმაო იყო საზოგადო კრების დღე მოახლოვებულიყო, და „სახალხო ფურცელმა“ განაცხადა, —საქირო არ არის ამ კრებას ხალხი დაესწროსო. „იმერეთმა“ ჯერ აშკარად განაცხადა რამდენიმე წერილში დემოკრატიზაციის სურვილი, მაგრამ იმავე დროს ბ. ისრის პირით სულ წინააღმდეგი აზრი გამოსთქვა და, ალბად, გაზეთის ოფიციარული აზრიც ეს არის. დარჩა ერთად-ერთი გაზეთი „აზრი“, რომელიც კვლავ დემოკრატიზაციის საქიროებას ქადაგობს და ჩვენც უნდა გამოვტყდეთ, რომ, ამ ხანად, სიმართლე ამ უკანასკნელის მხარეს არის.

ჩვენ არა გვაქვს არავითარი უფლება ვიფიქროთ, რომ დასელები რამე ანგარებით და პოლიტიკანობით ხელმძღვანელობენ, როცა წერა-კითხვის საზოგადოების დემოკრატიზაციას ქადაგობენ. გვწამს რომ, როგორც მესვეურნი ქართულის დემოკრატიისა, ქართულ კულტურის ინტერესებს ისინიც მალა აყენებენ და დაიცავენ კიდევ. თუ ეს ასეა, მაშინ ალარავითარი უფლება არა გვაქვს ვეწინააღმდეგოთ ისეთ მოთხოვნადას, რომელიც დროს შეეფერება და რომელიც უმთავრესად საზოგადოების დემოკრატიზაციაში გამოიხატება. არსებობს მთელი რიგი მოსაზრებათა, რომელიც წინდაწინვე გვიკარნახებს, რომ ასეთი ზომა „საზოგადოების“ საქმეს წინ წასწევს და შეასრულებინებს იმ დიად საქმეს, რომელსაც მხოლოდ ოდნავ ასრულებდა მან წლის განმავლობაში. მთავარი ნაკლი „საზოგადოებისა“ ის არის, რომ მან წლის განმავლობაში ერთხელაც ვერ გადიქვა სახალხო დაწესებულებად. მას დიდი სიმპატია აქვს მოპოებული განათლებულ და ინტელიგენტურ წრეებში, მაგრამ იგი მოკლებულია ყურადღებას დაბალის წრეებისას. საწევრო გადასახადის შემცირება კი უმთავრესად ამ ნაკლს გამოასწორებს, მაგრამ საკმაოა ამის თქმა, რომ ჩვენი ქებული „დემოკრატია“ ყალულზედ შესდგეს და მთელი თავისი ალარმიზმი ცხად ჰყოს; მაგრამ ამ ალარმიზმის და მძულვარების გაზიარება ჩვენ არასგზით არ შეგვიძლიან. ამ საკითხში ჩვენ გვინტე-

რესებს უმთავრესად ქართველი ხალხის ინტერესი და ამ ხალხის ინტერესებისათვის არავითარ კომბინაციას არ უნდა დავერიდნეთ. თუ ავგუსტ ბებელს შეეძლო იმის თქმა, რომ პროლეტარიატის ინტერესებისთვის ეშმაკსაც კი დაუმეგობრდებოდა ქართველი ხალხის ინტერესებისთვის ჩვენ თვით დასელებთან წავალთ ერთად და არ შეუშინდებით იმასაც, თუ ჩვენი „სოციალისტები“ იმის მტკიცებას დაგვიწყებენ, რომ ეშმაკი სჯობიან ქართველ დასელს. ჩვენის ღრმა რწმენით, ყველა ნეიტრალური ეროვნულ-კულტურული დაწესებულება მოვალეა კარი გაულოს ხალხის უმრავლესობას და რადგან ამ უამად საზოგადოებრივი აზრი სხვა და სხვა მიმართულებათა ხელშია, ყველა მიმართულებას უნდა ჰქონდეს თავისი ხმა **საერთო, ნეიტრალურ ნიადაგზედ.**

მეცნიერების ტაძარის კართან

ყოველთვის, როცა ადამიანი შედის ქართულ საისტორიო და საეთნოგრაფიო მუზეუმში, რაღაც არაჩვეულებრივ კმაყოფილებასა და სიმშვიდესა გრძნობს. ის დაჩუქურთმებული ხე, ჩამოსხმულ-გამშვენეირებული ლითონი, ნაკვეთი ქვა, თუ აბრეშუმის, შალის ქსოვილები, რომელნიც უხვად შეკრებილან ამ ორ-სამ წელიწადში, —იმედს აღვიძებენ ადამიანის გულში, რომ „აწმყო, ნაშობი წარსული-საგან — მყობადის დამბადველია“. თითქმის ერთად-ერთი დაწესებულებაა, საცა შეკრებილა მრავლად, ჩვენი წარსული ნივთიერი და სულიერი კულტურის ნაშთები; დალაგებულა სიყვარულით, მეცნიერულის თანდათანობით, ევროპიულად სუფთა და ლამაზ კარადებში. თითქმის მარტო აქა გრძნობთ, რომ ნამდვილ კულტურულ დაწესებულებაში ხართ, საცა გამეფებულია პატიოსანი, მოსიყვარულე შრომა, საცა არ ისმის ინტრიგის, პარტიობის, ან სხვა ქვენა გრძნობებით სავსე ჟრიაშული. მართლაც ეს მუზეუმი — ტაძარია, შექმნილი სულ რამდენიმე მოსიყვარულე ქურუმისაგან, რომელნიც თავგამომეტებით სწირავენ მას თავის დროს, ენერგიას და სიყვარულს. აქ თვალნათლივა სჩანს თუ რა შეუძლიან შექმნას შეთანხმებულს ენერგიას, თუნდ სულ მცირედი ხალხისას.

ყოველთვის კმაყოფილებას განიცდის კაცი ამ

სურათების, ხელოვნურ ნაწარმოების და ძველ ნაშთთა და წიგნების შორის, მაგრამ წარსული კვირის საერთო კრებამ ქართულ საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებისამ, საცა ბევრი საგულისხმეო რამ მოვისმინეთ და დავინახეთ; საცა მოკლედ, შინაარსიანად გაგვაცნო პატივცემულმა ე. თაყაიშვილმა, მოგზაურობის სახით — ის ნივთიერი და სულიერი კულტურის განძეულობა, რომელიც აქამდის დარჩენილ-გაფანტულია ჩვენს ეკლესიებსა და მონასტრებში, — უნდა გულახდითა ვსთქვათ, რომ ერთ საუკეთესო დღეს შევესწარი.

ჩვენი ჟურნალის 23-ე ნომერში უკვე გვქონდა დაბეჭდილი ქ. ს.-საეთნოგრაფიო საზოგადოების ანგარიში, რომელიც სხვათა შორის, დამტკიცდა ხსენებულ კრებაზედ. დამტკიცდა სავარაუდო ხარჯთაღრიცხვაც, რომელიც გამოიხატა მეტად მცირე ციფრში: სულ 10,487 მან. ამაზედ ქვეითაც მოგახსენებთ და ჯერ დაუბრუნდეთ კრებას. საუბედუროდ, კრება არ იყო მრავალ-რიცხოვანი, მაგრამ სამაგიეროდ დარბაისლური და საქმიანი, საცა არ ისმოდა ტრაფარეტული ლაყობა ჩვენი სხვა კრებებისა. ანგარიშის შემდეგ, კრებას მოხსენდა განზრახვა გამგეობისა — გამოსცეს ალბომი იმ ნახატებისა, ნიმუშებისა, რომელნიც გადმოღებულია ჩვენი ეკლესიების კედლებიდან. ერთი ფურცელი მომავალი ალბომისა, ლამაზად გამოცემული და მისი გადმოხატული დედანი დაურიგდა კრებას სანახავად. ი. ავალიშვილმა მიაქცია კრების ყურადღება იმაზედ, რომ დაბეჭდილი ცალი ცოტა განსხვავდება ფერებით და მოხაზულობით, ნახატისაგან. კრებამ გამოსთქვა სურვილი და უქვევლია, გამგეობაც მიაქცევს ყურადღებას, რომ ნახატები რაც შეიძლება მეტად დაუახლოვოს არა მარტო გადმოღებულს სურათს, არამედ თვით დედნებსაც. კრებამ რ. გაბაშვილის წინადადებით, დაადასტურა ისიც, რომ ასეთი ალბომი უნდა გამოიცეს მაშინაც, თუ საზოგადოებას ზედმეტი ხარჯიც მოუვა, რადგან შეუძლებელია ლაპარაკი „ზარალზედ“, როცა საკითხი ეხება ისეთ საქმეს, რომელსაც დიდი მნიშვნელობა ექნება თვით ქართველებისათვისაც და უცხო ერთა წარმოდგენისათვისაც ქართველებზედ.

კრებამ მოისმინა აგრედვე მოხსენება ე. თაყაიშვილისა გურია-სამეგრელო-იმერეთში მოგზაურობაზედ. ჩვენ თვალწინ გაიარა აუარებელმა ფრესკამ, მინანქრიანმა და ოქროთ ნაჭედმა ხატმა და ჯვარმა, საუცხოოდ დაწერილმა წიგნებმა, დაკარგულმა და კიდევ დარჩენილმა საუნჯემ ჩვენი ისტორიისა.

ჩვენ მოვისმინეთ საუკეთესო აღწერილობა ტყვირის, მარტვილის, წალენჯიხის, ზუგდიდის, ხოპის და სხ. ეკლესიებისა, საცა გადარჩენილა ბარბაროსულ გაყარცვას მინანქრიანი საუცხოო ნაწარმოები, რომელნიც არ ჩამოაღვარდებიან დასახლებულ ქალაქებს სჯობიან ბიზანტიურ ნაწარმოებს (ჯვრები, სანაწილე, პანაგია და სხ. — მარტვილში); გადარჩენილა კერპთ-თაყვანის მცემლობის დროის დაჩუქურთმებული ქვებიც, რომელნიც ჩატანებულია, ე. თაყაიშვილის აზრით, ქრისტიანულ ეკლესიების კედლებში. გადარჩენილა და დაღუპვის გზას კი ადგია მრავალი ფრესკა, რომლებსაც შეგნებულად და შეუგნებლად ახდენს დრო, წყალი და ადამიანიც.

გაკვრით გავეცანით ეხლანდელ დადიანთა გვარის წარმოებას ჩიქოვანთაგან; აგრედვე იმას, თუ როგორ შლიდა ერთი მოდგმა დადიანთა ან მეფეებისა, წინა მოდგმის სურათებს, რომ თავისები დაეხატა; ან როგორ იცვლებოდა საუკუნეთა განმავლობაში ხუროთ-მოძღვრების საფეხურები, რის მიხედვით ეხლაც ემჩნევა ეკლესიებს სხვა და სხვა დროის მიშენებული, ან გადაშენებული ნაწილები.

ყოველი სიტყვა ბ-ნ თაყაიშვილისა, კრებამ შემდეგ თითქმის თავისი თვალით ნახა განხორციელებული, რადგან ბ-ნ კუნეს დახმარებით, თაყაიშვილს შეუკრებია და კრების დღეს გამოფენილი იყო თითქმის ყველა სურათი იმ ნაშთებისა, რომელზედაც გველაპარაკებოდნენ. სურათები მართლაც საუცხოოა და ევროპიელ საუკეთესო მუზეუმების დამშვენებასაც შესძლებდნენ, არამც თუ ჩვენი პატარა და ახლად აღორძინებულისას.

კრებამ დაათვალიერა მუზეუმიც, რომელსაც დღითი-დღე ემატება ნივთები, საგანძური, სურათები და ისეთი საოცარის სისწრაფით, რომ ზალაში არ დატეული, ტალანებში აწყვია და ჰკიდია და ახლო მომავალში კიდევ და კიდევ დისტირდება ადგილი, რის გამოისობით აუცილებლად უნდა დაჩქარდეს ქართული მუზეუმის შენობაც.

მაგრამ ყველა ზემო აღნიშნულიდან უქვევლად პრაქტიკული მოსაზრებანიც უნდა გამოვიყვანოთ, რომ საუცხოოდ ჩაყრილ საძირკველზედ უფრო უმჯობესი შენობა ამოვიყვანოთ მომავლისათვის. რასაკვირველია, როგორც ყველაფერში და მუზეუმის საქმეში ნამეტნავად — საქიროა ფული და აგრედვე, როგორც ყველა სხვა საქმეში — „უნდა ეთხოვოს თავად-აზნაურობას“, რაც უკვე შაბლონურ ფრაზად გადაიქცა. მაგრამ, ჩვენის აზრით, ეს „თხოვნა“ შესაძლებელია, უფრო დასაბუთებული

იყოს და თვით სახსარიც შეიძლება იყოს ნაჩვენები.

ჯერ ერთი რომ მუზეუმი ისეთი განძია, რომელზედაც დახარჯული ფული უქმად არ იკარგება, არამედ ერთი ათად და ბევრჯელ ერთი ასად უბრუნდება ქართველ საზოგადოებას იმ ისტორიულ და ძვირფასად ღირებული ნაშთების სახით, რომელთაც გარდუვალი და მეტად დიდი მნიშვნელობა აქვთ ჩვენთვის, როგორც ჩვენი ეროვნული კულტურის გაცნობისათვის წარსულში, ისევე მის აღორძინებისათვის მომავალში. მაზედ დახარჯული ფული, საქველმოქმედოთ გაბნეული თანხა კი არ არის, რომელიც ბევრჯელ ტყუილ-უბრალოდ იკარგება — არამედ ფასდაუდებელი ხდება სიძველეთა შეკრებით. თავად-აზნაურობას ყოველთვის აქვს შეძლება შეამოკლოს საქველ-მოქმედო თანხები, რომ ამ დიდ საქმეს შეუწყოს ხელი. ავიღოთ თუნდ ისეთები, როგორიც სასტიპენდიო თანხა, რომელიც ყოველ წლივ მცირდება, და შეიძლება მისი დანაკლისი მთლად საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებას მიეცეს ხოლმე. შეიძლება კიდევ სხვაც გამოინახოს, მაგრამ ჩვენ გვინდა ჯერჯერობით ერთ თვალსაჩინო გარემოებას მივაქციოთ ყურადღება, რაც განსაკუთრებით შეუწყობს ხელს სამუზეუმო საქმეს. ამ ორიოდვე წლის წინად, ქართულ საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებამ აღძრა საკითხი წერა-კითხვის გ. საზოგადოებაში, რომ საჭიროა ამ ორი დაწესებულების მუზეუმთა შეერთება. დღეს ყველასათვის ცხადი უნდა იყოს, რომ ბევრი მოსაზრებით ეს საკითხი სწორედ ისე უნდა გადაიჭრას, როგორც ითხოვდა ქ.-ს.-საეთნ. საზოგადოება. ე. ი. გადაეცეს წ.-კ. ს. მუზეუმი სპეციალურად ამისათვის დაარსებულ საზოგადოებას. ამ აზრიან ნაბიჯს შეიძლება მეტად თვალსაჩინო შედეგები მოჰყვეს: ჯერ ერთი ქ. შ. წ.-კ. გ. საზოგადოება განთავისუფლდება იმ ზედმეტ ბალასტიდან, რომელიც ქართველმა საზოგადოებამ თავს მოახვია იმ დროს, როცა სხვა საზოგადოება არა იყო რა; რომელიც არამც თუ მისი (წ.-კ. ს.) მიზნისათვის არაა საჭირო, არამედ ვიდევაც აფერხებს მის მსვლელობას. მეორეს მხრით, თვით წ.-კ. გ. ს. მუზეუმი მოიგებს იმ მხრივ, რომ განსაკუთრებული, სპეციალურად ამისათვის მიჩენილი ზედამხედველი ეყოლება, ისეთი მოსიყვარულე საზოგადოების სახით, როგორიც არის ქართული საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოება. ამის საილუსტრაციოდ თუნდა ის კმარა, რომ შნ წლის განმავლობაში

შეგროვილი მუზეუმი წ.-კ. გ. საზოგადოებისა, თითქმის უმწეო სანახაობას წარმოადგენს შედარებით იმ საისტორიო—საეთნოგრაფიო საზოგადოების მუზეუმთან, რომელიც სულ სამი-ოთხი წლის განმავლობაში დიდებულ კულტურულ დაწესებულებად გარდაიქცა. ამ შეერთებით თხვის-თხვადაც უფრო გაიზრდება ეხლა განყოფილი საკულტურო ცენტრი და განთავისუფლდება ის სამუზეუმო ხარჯიც, რომელიც ეძლევა წ.-კ. გ. საზოგადოებას თავად-აზნაურობისაგან. შეიძლება ეს თანხაც მოხმარდეს ისეთ დიდ საქმეს, როგორც ნაშთთა შეგროვებაა. ყველა ამ მოსაზრებათა გარდა, ეს ნაბიჯი ხელს შეუწყობს საკუთარი მუზეუმის აზრის მომწიფებას, ვინაიდან უკვე საკმაოდ არის მოგროვილი ნივთიერი ღირებულება, რომ მის დაცვაზედ ვიზრუნოთ განსაკუთრებით. ის სიყვარული და დაუღალავი შრომა, რომელსაც იჩენდნენ და იჩენენ აქამდის ქ. ს.-საეთნოგ. საზოგადოების გამგენი დაწესებულ საქმისადმი, სრულს გარანტიას იძლევა, რომ მომავალი ამ საზოგადოებისა და მისი დიადი დანიშნულებისა — უზრუნველყოფილია და ქართველ საზოგადოებასაც მართებს პატივისცემით და ერთგულად დაეხმაროს მას ყოველმხრივ.

ჩვენის აზრით, დროა ქართველმა საზოგადოებამ განსაკუთრებული ყურადღება მიაქციოს ნაშთთა შეგროვებას, რადგან უკანასკნელნი წლობით კი არა, ყოველლიურად იკარგებიან და ირეცხებიან ჩვენი სამშობლოს პირიდან; დროა, იმ აუარებელი დარჩენილი ნაჭერ-ნაგლეჯებიდან მაინც შევქმნათ დიადი ტაძარი მეცნიერებისათვის; დროა, სამშობლოს გაფანტულ კუთხეებიდან გამოვწუროთ და ერთ ადგილს მოვაგროვოთ ჩვენი კულტურული საუნჯენი, და საცა შეიძლება ადგილობრივ გამაგრებასაც შეუწყოთ ხელი — ამისათვის კი საკმარისი არ არის თავად-აზნაურობის ან საისტორიო საზოგადოების თანხები; ამისათვის საჭიროა მთელი ქართველი საზოგადოების თანაგრძნობა და მსხვერპლიც, რომ შეაგროვონ, შეინახონ და მიაწოდონ ჩვენს ნორჩ დაწესებულებას არა მარტო კანტი-კუნტი ცნობები, არამედ ნივთები, ხელნაწერები, წიგნები, რაც კი ვის ეგულება შინ და გარედ; ამისათვის საჭიროა თავ-გამოდება, რომ საქართველოს შეენახოს არა მარტო მისი სულიერი კულტურის ისეთი ნაშთები, როგორც უკვდავ შოთას „ვეფხისტყაოსანი“, არამედ ისეთი სულიერ-ნივთიერი საუნჯეც, როგორც იქნება სრულიად საქართველოს საისტორიო, საეთნოგრაფიო და საარქეოლოგიო მუზეუმი.

ქ. ს.-საეთნ. საზოგადოებასთან ერთად, ჩვენც მივმართავთ ქართველ საზოგადოებათა ყველა წარმომადგენლებს—მივიდნენ ნახონ, თვითონ დარწმუნდნენ დაწყებულ საქმის სიღიადეში, რომ უფრო აღფრთოვანებით შეეგებნენ ამ დიდ საქმეს და ხელი შეუწყონ მის კეთილს განხორციელებას. ეს საქმეც უნდა მით უფრო დაჩქარდეს, რომ დღეს საისტორიო საზოგადოებას სათავეში უდგას მისი იდეალური მიზნით გატაცებული ხალხი, რასაც ყოველი საქმისათვის, ნამეტნავად მისი შენების დროს, უაღრესი მნიშვნელობა აქვს. ასეთი იყო ძვირფასი ალ. სარაჯიშვილიც, რომელიც უღმობელმა სიკვდილმა გამოჰგლიჯა მჭიდრო კოლეგიიდან და დააობლა უკანასკნელი. მაგრამ საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოება მით არის ბედნიერი, რომ ასეთივე მუყაითი და მოსიყვარულე მუშაკი კიდევ შერჩა რამდენიმე, რომელნიც დიდ ეროვნულ საქმეს არ უღალატებენ და კეთილ-სინდისიერად ააშენებენ იმ ტაძარს, რომელსაც ასეთის სიყვარულით ჩაუყარეს ღირსეული საძირველი.

რ. გ

ანტიანაციონალური აზრი

როდესაც რომელიმე ხალხი ძირითად ცვლილებას განიცდის თავის მოწყობილობისა და ფსიხოლოგიისას, მის ცხოვრებაში შეიმჩნევა ხშირად ისეთი მოვლენანი, რომელნიც პირველ შეხედვით არასასურველად და მავნედაც ეჩვენებიან კაცს, მაგრამ ცხოვრების პრაქტიკა და ნამდვილი გამოკვლევა საკითხისა, ბევრს ამგვარ მოვლენას სულ სხვა სახეს აძლევს და სულ სხვა მხრით გვიჩვენებს იმას, რაც არასასურველი გვეგონა და მავნე.

სწორედ ამგვარ მოვლენას წარმოადგენს ჩვენი უმაღლეს სწავლა მიღებული ახალგაზრდობა. თითქმის ყოველი ქართველი ყმაწვილი, უმაღლეს სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ, აღზრდილი უცხო, არამშობლიურ ნიადაგზედ, უცხო ენის დახმარებით და უცხო საზოგადოებაში, გრძნობს თითქო დაშორებოდეს თავის ხალხს და მის ქირ-ვარამს. ეს აწუხებს რასაკვირველია მას და კიდევაც აშინებს. ვაი თუ, ფიქრობს ის, ეს სწავლა და ჯაფა სულ უნაყოფო დარჩა და არაფერი გამოსადეგი იქნა საქართველოსათვისო?—მე თუ დაეშორებივარ მას,

რალა სარგებლობა უნდა მოუტანოს მას ჩემმა მუშაობამ?

აი, ამ დროს, როდესაც ყმაწვილი ამ წერტილს მიაწევს, უნდა გამოდგეს ქართული პრესა და გარკვევით აუხსნას მას, რომ სტუდენტის მასე თუ ფიქრობს. ქართველად დაბადებული და საქართველოსათვის ევროპიულად აღზრდილი, ის ნამდვილად უცხო კი არა, სხვებზე მეტად დაახლოვებულია საქართველოს საქმეებზე. პრესამ უნდა დაუმტკიცოს მას, რომ მისი „უცხოობა“ დროებითი მოვლენაა და გაქრება, როგორც კი გაერევა იგი სამშობლოს საქმეებში. ერთი სიტყვით, პრესამ უნდა გაუხილოს თვალი ამ საკითხზე იმათაც, ვინც, როგორც სამწუხაროდ ხშირად სწერენ ხოლმე ჩვენ გაზეთებში, „გადაგვარების გზას აღვიან“. — ვამბობ „სამწუხაროდ“, რადგანაც ამისთანა პირნი რეალურად არ არსებობენ ქართულ ნასწავლ ახალგაზრდობაში.

საქართველო, ძალად ჩამოყენებული გარშემორტყმული მტერისაგან თავის ისტორიულ ღიანდაგიდან, იმგვარ მდგომარეობაში ჩავარდა, რომ თავის საკუთარი კულტურული წინსვლა შეუჩერდა. სამშობლოს მოყვარე ადამიანს გული უკვდებოდა მის მზერით და ბევრს უთუოდ იმედიც კი ეკარგებოდა მის ხელახლად გაღვიძებისა.

მაგრამ სული ქართველ ხალხისა მხოლოდ მოკლე ხნით (ისტორიულად რომ გავსინჯოთ!) მიღუნებულიყო თურმე... მართალია, არა საკუთარ კულტურის გზას, არამედ რუსეთით ევროპიდან შემოტანილს დაადგა საქართველო, მართალია, ისიც რომ პირველი ნაბიჯები ამ გზაზედ იყვნენ თუმცა გამოჩენილი და მნიშვნელოვანი მაგრამ მცირენი რიცხვით. ქართველებმა გამოიჩინეს დიდი ნიჭი, გაითქვეს კიდევაც სახელი, მაგრამ რიცხვი ნასწავლ მოღვაწეებისა იმდენად მცირე იყო რომ იკარგებოდა ხალხის გაუნათლებელ ზღვაში. — თვით ცხოვრება საქართველოში ჯერ კიდევ ნელ-ნელა მიგორავდა უვარგისი გზით.

გაიარა დრომ. ჩვენი ახალგაზრდობა შედიოდა იმ სკოლებში, რომელიც რუსეთმა დააარსა საქართველოში, შემდეგ რუსეთის ან საზღვარ გარეთის უმაღლეს სასწავლებლებში, იზრდებოდა იქ სულ უცხო ნიადაგზედ, სრულებით უცხო საზოგადოებაში; მშობლიურ ენაზედ არა ჰქონდათ, და არც ებლა აქვსთ შეძლება შეესწავლათ ის საგნები, შეეგროვებინათ ის ცოდნა, რომელსაც აძლევდა უცხო ენა. ახალი მოწყობილობა ცხოვრებისა სთხოვდა

მამულიშვილებს სულ სხვა ცოდნას, სულ ახალ მოხერხებას — საქართველო იცვლებოდა თანდათან. დაიჭრა რკინის გზებით; აქა-იქ აბოლდა ქარხნის მიწებით; მოიქსოვა ტელეგრაფის და ტელეფონის მავთულებით. მას სჭირდებოდა მცოდნე საკუთარი მრეწველები, განათლებული ვაჭრები, ინჟინრები, აგრონომები, იურისტები, ექიმები, ეკონომისტები და სხვ. სად და როგორ უნდა შეესწავლათ ეს სუყველაფერი?

რუსეთის ისტორიას რომ გადავავლოთ თვალი ამისთანავე სურათს დავინახავთ. განა როდესაც რუსეთი ძალაუნებრივ უხვევდა ევროპიულ კულტურის გზისაკენ, ამისთანავე მდგომარეობაში არ იყო? განა მაშინდელი რუსეთის ახალგაზრდობა ისეთივე „უცხო“ არ იყო თავის აღზრდით? იყო დრო, როდესაც რუსულ ნასწავლ წრეებში უფრო ხშირად ფრანგულს გაიგონებდით, ვიდრე რუსულს. ზოგიერთმა კარგად არც კი იცოდა წერა-კითხვა. გაიხსენეთ გრიბოედოვის სიტყვები ამის შესახებ — რა რიგად დასცინის ის „გაფრანცუზებას“!

დაუკვირდით ეხლანდელ რუსეთს და აშკარად დაინახავთ თუ რამდენი რამ შეჰმატეს მას „გაფრანცუზებულებმა“ — მათ შეჰქმნეს ნამდვილი რუსული მეცნიერება. მათ შეჰქმნეს დიდი რუსეთი და ეხლა მათ შვილის-შვილებს შეუძლიათ თავის სამშობლო ენაზე შეისწავლონ თითქმის სუყველაფერი, რაც სჭირდება ამ ვეებერთელა სახელმწიფოს. ეხლა აღარ არსებობს უსიკვდილო საჭიროება უცხო ენისა და გათავდა ფრანგული ენის გეგემონია რუსულ საზოგადოებაში. დროებით „გაფრანცუზება“ იყო ნამდვილი პატრიოტული ნაბიჯი რუსეთის მაშინდელ საზოგადოებისა.

ასეთივე ავადმყოფობა ნაციონალურ ფიზიონომიისა უნდა გადაიტანოს საქართველომ — ეს აუცილებელია, როგორც წითელა-ბატონები ბავშვისათვის. ეს „ავადმყოფობა“ კარგა ხანია დაიწყო; საქართველოში მოგროვდა და იზრდება ჯგუფი უცხოეთში განათლებულ პირთა — ამ ჯგუფს, როგორც ზემოდ აღვნიშნეთ, ერთი სენი სჭირს — დაშორებია სამშობლო ენას და სამშობლოს ჩვეულებათ. არც იმდენად, როგორც ერთ დროს რუსეთის ინტელიგენცია, მაგრამ მაინც გვარიანად. უმეტესობა, რასაკვირველია თავისუფლად ლაპარაკობს და სწერს ქართულად, გაცნობილია საქართველოს ისტორიას, ლიტერატურას, მაგრამ ამ ნაწილსაც, რასაკვირველია პირველ ხანებში, უფრო ეხერხება იმ ენაზე გამოსთქვას თავისი აზრი, რომელზედაც უსწავლია

თითქმის თხუთმეტი წლის განმავლობაში. — „ბატონებო! — ვილუპებით! ჩვენი ახალგაზრდობა სულ გარუსდაო!“ რამდენჯერ გაგვიგონია და წაგვიკითხავს ეს სიტყვები? — ძალიან შემცდარი და მავნე აზრია ესა, ჩვენი შეხედულებით.

შემცდარი იმიტომ რომ ჩვენი ნასწავლი ახალგაზრდობა არის ერთად-ერთი იმედი და უტყუარი იმედი ჩვენი სამშობლოსი — მარტო დროებით, გარეგნულად გარუსების, გაფრანცუზების ან განემეცების გზა გვიდევს წინ — ეს აუცილებელია, თუ გვინდა მართლა შევინახოთ ჩვენი ნაციონალური სახე და დავიფაროთ ჩვენი ხალხოსნობა გადაგვარებისაგან.

ეს აზრი მავნეც არის, რადგანაც იწვევს განხეთქილებას იქ, სადაც მჭიდრო კავშირი და მეგობრობა უნდა იყოს. როგორც უნდა იყოს ჩვენი ახალგაზრდობა, მხოლოდ ის შეჰქმნის და ჰქმნის კიდევაც ახალ საქართველოს, ახალ ცხოვრებას ქართველი ხალხისას. მხოლოდ ის შეჰქმნის ჩვენს საკუთარ მრეწველობას, ევროპიულ ვაჭრობას, საკუთარს მეცნიერებას, ერთი სიტყვით, მისცემს ქართველ ხალხს იმას, ურარაოდ შეუძლებელია ხალხის ცხოვრება მე-XX საუკუნეში.

დადგება დრო, როდესაც ექნებათ ქართველებს შეძლება შეისწავლონ ბევრი რამ ქართულს ენაზედ — რუსული ან სხვა ენა ისევ საჭირო იქნება, მაგრამ არა ისე აუცილებელი განვითარებისათვის, როგორც ეხლა.

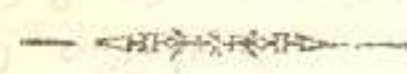
მაშინ გაჰქრება მოვლენა, რომელიც გვაწუხებს ეხლა და შეიქნება ისტორიულ „მოგონებად“, როგორც რუსებისათვის მაგალითად ფრანგული.

იმათ, ვისაც არა სწამს რა ამგვარ პატრიოტიზმისა, მოვაგონებთ პეტრე დიდის დროს რუსეთში.

ვინ იყო ნამდვილი პატრიოტი და ნამდვილი რუსი: პეტრე დიდი და მისი თანაშემწეები, რომლებმაც ჰოლანდელები და ნემცები შემოასიეს რუსეთს და მოსკოვი უარჰყვეს, თუ ის „ბოიარები“, რომელნიც გრძელს სახელოებს და დიდ წვერებს დაატარებდნენ? — ჩაფიქრდით!

ბ. ჭიჭინაძე.

პეტერბურგი 1914 წ.

გ ა მ ო ც ა ნ ა

ამბობენ, რომ „საერთაშორისო“ დიპლომატია ბევრჯერ „ფინანსიურ მოსაზრებით“ ხელმძღვანელობს, როცა „უმალღესი სამართლის“ სასწორს ამა თუ იმ კეთილ საქმისთვისა ხრის საითკენმე. ამბობენ იმასაც, რომ დიდ დიპლომატებს პატარეებიც ჰბაძავენ ხოლმე, თუმცა ცუდათ, მაგრამ მაინც... იმასაც კი ამბობენ, რომ „საერთაშორისო დიპლომატიას“ „ფინანსიური მოსაზრება“ ყოველთვის ისე ესმის, რომ ყველა სახელმწიფოს წარმომადგენელი სხვის წყალში თავისათვის თევზებს იჭერს, თუმცა კი ირწმუნება: შენთვის ვიჭერო. წარმოიდგინეთ, იმის თქმასაც კი არ ერიდებიან, რომ პატარა დიპლომატებიც სწორედ ასე იქცევიანო... თუმცა ცუდათ, მაგრამ მაინც. ზოგი იქამდის კადნიერდება, რომ დიდი და პატარა დიპლომატების „ფინანსიურ მოსაზრებაში“, სულ სხვა მოსაზრებასა ხედავს. მაგრამ კადნიერების უმალღეს საფეხურს ისინი აღწევენ, ვინც ამბობს: „საერთაშორისო დიპლომატიის“ ფინანსიურ ფიცს, მამალ-ხრიკის ბოლოს—ისტორია გამოუჩენსო, მაშინ როდესაც პატარა დიპლომატის ფინანსიურ ფიცს მამლის ბოლო მაშინვე უჩანსო.

ნაცარა.

იტალიანური ხუმრობა

(ხოგელა ჯიოვანინო კორიერისი)

ერთს ბებერ თავადს მშვენიერ ნეაპოლის განაპირას, მუდრო კუთხეში ჰქონდა ღამაზად ნაშენი „ვილლა“, რომელსაც გამუქულ-გამომუქულნი სიღამაზისათვის „villa Rosa“-ს ეძახდნენ. თავადი იმდენად დაბურბული იყო, რომ გამოურუებისკან ვეღარ ამჩნევდა, უურადლებას არ აქცევდა არამც თუ მშვენიერ ვილლას, თავის ცოლსა და ქალსაც კი. უკანასკნელნი კი იმდენად ღამაზნი იყვნენ რომ ძნელი გამოსაცნობი იყო, რა უფრო იზიდავდა ლურჯი ზღვის ნაპირისაკენ ნეაპოლელ ახალგაზრდობას, — „villa Rosa“, 40 წლის, მაგრამ კარგად შენახული და მშვენიერი გულ-მკერდის პატრონი ფრანკესკა ღურაკო, თუ მისი 19 წლის ნაზი და სათუთად ნაზარდი უვაჟილი იფიგენია. ყველა ეს მეტად ძნელი გამოსაცნობია, მაგრამ დედა და ქალი ერთმანეთს

არწმუნებდნენ რატომღაც, რომ ასეთი მიმზიდველობა მათს კოხტა „ვილლას“ აქვს.

როდესაც ასეთი „კამათი“ კარგა დიდხანს გასტანდა ხოლმე და დედა-შვილის ეშმაკურად გადიმბულ თვალებში თითქმის უნდობლობის ნაპერწკლები გამოჩნდებოდა, სიცილ-კიჟინით მიიბრუნდნენ ბებერ ჯიოვანინოსთან და ლაქუციით დაუწებდნენ:

— მაშა, მართალი არაა განა, რომ ანტონიო უფელ დღე იმისათვის დაიარება აქეთკენ, რომ ჩვენი ვილლას სიმშვენიერით დასტკბეს?

— ჯიანო, განა სტეფანო გამუდმებით იმიტომ არ უყურებს ჩვენს სახლს, რომ საშინლად უნდა გადაიღოს თავის სახლისათვის ჩვენი ვილლას წინა პირი?

— ჰა? ხო! როგორა? — ჰო, ჰო, რასაკვირველია, დაეთანხმებოდა ბებერი ჯიოვანინი და მუხლებზედ შალს გადისწორებდა.

მაგრამ ერთ მთვარიან საღამოს, ჯიოვანინის ვილლაზედ სტუმრად მოვიდა სტეფანო მანტუცი და სახლის წინა პირის მაგიერ, უგელა პირები დაათვალიერა. ამასთან ისეთი ხუმარა და ოხუნჯი გამოდგა, რომ თვით ბებერი თავადი სთხოვდა საღამოთი: „კვლავაც ნუ დაგვივიწყებთო“; თუმცა პირველში იწინა მუდროების დარღვევა და ცოლსაც გაუჭაგრდა, როცა სტეფანო ოთახებს ათვალიერებდა: „რისთვის მოათრიეთ ეს უცხო კაცი“.

სტეფანომ მოუხშირა სიარულს და სრულიად გადავიწვდა პირვანდელი მიზანი — სახლის წინა პირის გადაღებისა. მაგრამ ერთხელ ფრანკესკამ მოაკონა ეს ამბავი ჯიოვანინისათვის გასაკონებლად და სტეფანომ მართლაც სტატა ხელი ამ მოკონებას:

— მართლა, კინადამ დამავიწყდა, ჩვენი გამოჩენილი მხატვარი ანტონიო დიბრა, ერთი ხანია მთხოვს ნება მომცენ მე გადავხატო ვილლას და თქვენთვისაც გამოდგებაო. რასაკვირველია ის ჩემზედ უკეთ შეასრულებს ამ საქმეს, თუ კი თქვენი თანხმობაც იქნება.

— დიდათ სასიამოვნო იქნება, სთქვა ფრანკესკამ. ჯიოვანინიმ შუბლი შეიკრა, რადგან კიდევ ერთ ადამიანს უნდა დაერღვია მისი მუდროება, მაგრამ ხმა-მადლა ასე სთქვა:

— ჰო, ჰო, დახატოს, ჩვენც გამოგადგება... და კვლავ შალი გადისწორა.

ამ დღის შემდეგ ანტონიო და სტეფანო ერთად დაიარებდნენ ღურაკოს სახლში და რაც უფრო საკვირველია, უშეტეს წილად ელაპარაკებოდნენ, ესუბრებოდნენ და აცინებდნენ თვითონ ჯიოვანინის და თითქმის უურადლებოდ სტოვებდნენ მშვენიერ ფრანკესკას და ტურფა კეკლურ იფიგენიას.

ჯიფანნი ისე შეეხვია სტეფანოს ხუმრობას, რომ იმის მართალიც აღარა სჯეროდა და სულ უბრალო მიზეზი იყო საკმარისი, რომ მის ბებრულ სიცილს გაეხმაურებინა იქაურობა. მაგრამ ერთ უცნაურ დღეს ფრანჩესკა და სტეფანო სადღაც გაქრნენ და ანტონიო მარტოდა ცდილობდა ბებერის კართობას. ამას ვერ ახერხებდა და ბებერი წამდაუწუმ კითხვაში იყო, სად არის ფრანჩესკა, ჩემი ცოლი ფრანჩესკა.

— უთუოდ სტეფანომ კიდევ იხუმრა რამე, ამშვიდებდა მამას ანტონიოს წასვლის შემდეგ — ფიგენია და თან ცდილობდა მიმხვდარიყო თუ რად უნდა წასულიყო მისი დედა.

სტეფანოს ხუმრობა კარგა დიდხანს გაგრძელდა, მაგრამ როცა შეარე დღეს მოვიდა ისევ ისეთი მხიარული, ხუმარა, ჯიფანნიმ დაიჯერა თითქმის, რომ მან „იხუმრა“ და ნამეტნავად მაშინ, როცა ფრანჩესკამაც დაურთა:

— ოჰ, ვერ წარმოადგენ რა ხუმარა ეთქვია სტეფანო, მთელი გზა კინაღამ სიცილით მომკლავ.

არავინ იცის, წამბაძველებით მოუვიდათ, მართლა ხუმრობის გუნებაზედ დადგნენ თუ სხვა რამ მიზეზი იყო, მაგრამ ერთი კვირაც არ გასულიყო, რომ „Villa Rosa“ ჯიფანნის, ფრანჩესკას და სტეფანოს ამარა დარჩა და იფიგენია ანტონიოთი კი აღარ ახმაურებდნენ იქაურობას.

საშინლად ღელავდა და ჯავრობდა დედა, ოხრავდა და მოსთქვამდა ჯიფანნი და მარტო სტეფანო არა ჰკარგავდა სულის სიმშვიდეს და კვლავინდებურად იცინოდა, ხუმრობდა.

— მოვლენ, უთუოდ გვეხუმრებიანო.

მართლაც მოვიდნენ; ცოტა დარცხვენიალები დალაქულნი, მაგრამ მაინც ხომ მოვიდნენ.

— სად იყავით სადა, შეზიღებულა ბებრულად მამა.

— ღმერთმანი ვიხუმრეთ, ჩვენ გვინდოდა შეგვეშინებინეთ ცოტა და სასუიროთ ვიყავით, დარცხვენითა სოჭვა იფიგენიაში.

— რა დროს ხუმრობაა, რის ხუმრობა, მე გახსოვთ ჩემი სახლიდან წახვიდეთ, მე არ შინდა, ჩემი სახლი სამარცხვინოდ გაფხადო, — ცუცხლს იკიდებდა ფრანჩესკა — ეს რა უბედურებაა, ეს...

— რად, რად ჯავრობე ფრანჩესკა, გახსოვს შენ თვითონ მარწმუნებდი, რომ შენ და სტეფანომ იხუმრეთ და რატომ არა გჯერა რომ ეგებიც იხუმრებოდნენ, ჩაურთო თავისი ხრინწიანი მოსაზრება ჯიფანნიმ, — ეგები უფრო უმაწვილები არ არიან.

ფრანჩესკამ უნახვად იყვინტა, მაგრამ სტეფანომ

აქაც გაამხიარულა ეველანი: ხუმრობა საუცხოვო რამ არის, ის თუით სიცოცხლის სიცოცხლეა, სოჭვა და ჯიფანნის აკოცა დანაოჭებულ შუბლში.

„ფინანსიური მოსაზრებანი“

ყოველმა კავკასიელმა ზეპირად იცის ტექსტი იმ ისტორიულ რეზოლუციისა, რომლის ძალით საბოლიტეხნიკუმო აღგილად ნავთლული გამოცხადდა და არა საბურთალო. მართალი ის რომ მიუხედავად საერთო უკმაყოფილებებისა, რომელიც დაბადა ამ რეზოლუციამ, კიდევ ბევრს სწამდა, რომ მხოლოდ „ფინანსიურმა მოსაზრებებმა“ აიძულა უმაღლესი მთავრობა, ნავთლულისთვის მიეცა უპირატესობა. და ამ იძულებაში მთავარ როლს ის გარემოება თამაშობდა, როგორც მაშინ გვარწმუნებდნენ, რომ ხაზინა უარს ამბობდა რამე დახმარება აღმოეჩინა პოლიტეხნიკუმისათვის. რაკი მდგომარეობა ასეთი იყო, ცხადია უპირატესობა ისეთ ვარიანტს უნდა მისცემოდა, რომელიც უკეთეს ფინანსიურ პირობებს „ჰქმნიდა“ პოლიტეხნიკუმისთვის. ასეთ ვარიანტად ნავთლულის ვარიანტი დასახეს და უპირატესობაც მას მიენიჭა.

ამის გამო, ჩვენ მაშინ ვსწერდით: თუ საქმე ფულებშია, დეე, კავკასიის მთავრობამ ისევ კრედიტი ითხოვოს პოლიტეხნიკუმისთვისო, და მაშინვე ღრმად გვწამდა, რომ ცენტრალური მთავრობა ამისთვის ფულს არ დაიშურებდა. მაგრამ ამის საპასუხოდ ჩვენ მოვისმინეთ ღრმად ავტორიტეტული აზრი მეფის მოადგილისა, რომელიც კვლავ გვარწმუნებდა — ცენტრალური მთავრობა ინდიფერენტულად უცქერის პოლიტეხნიკუმს. ამ რიგად, წინააღმდეგ საღის მოსაზრებისა; პოლიტეხნიკუმი ნავთლულში იქმნა გადატანილი. მაგრამ ცხოვრებამ მალე გააბათილა ის ორი დებულება, რომელზედაც ემყარებოდა უმთავრესად, უპირატესობა ნავთლულის ვარიანტისა. ნავთლულში არავითარი ფინანსიური პირობები არ აღმოჩნდნენ და არც ცენტრალური მთავრობა ყოფილა თურმე ისე ინდიფერენტულად განწყობილი კავკასიის პოლიტეხნიკუმისადმი, როგორც გვარწმუნებდნენ. გაზეთებში უკვე იყო აღნიშნული, რომ ხაზინა პოლიტეხნიკუმს ერთდროულად შეიდას ათას მანეთს აძლევს, ხოლო, ყოველ-

წლიურად ოთხასს ათასსო. თუ ეს ამბავი მართალი გამოდგა, ჩვენ მოხარული ვიქნებით ამისა, რადგანაც ისე არას დროს არ ესაჭიროებოდა კავკასიის პოლიტიკურს ასეთი დახმარება, როგორც ეხლა, როცა იგი ნავთლულში მოემწყვდა, მაგრამ არა ნაკლებ მოხარულნი ვართ იმისიც, რომ ამით სავსებით მტკიცდება სიყალბე საზოგადო აზრის იმ მისტიფიკატორებისა, რომელთაც შექმნეს არ არსებული ფინანსური უპირატესობანი ნავთლულისა.

ეჭვი არ არის, რომ ცენტრალურ მთავრობის ასეთი უხვი დახმარება შედეგი იქმნება იმ მზრუნველობისა, და კეთილის სურვილებისა, რომელსაც იჩენს გრაფი ნამესტნიკი, მაგრამ იბადება ერთი საკითხი: ნუთუ ამ დახმარების მოწყობა უკეთესი არ იქმნებოდა მაშინ, როდესაც საპოლიტიკონ. ადგილი ჯერ ამორჩეული არ იყო? მაგრამ ჩვენ ვეჭვთ, რომ თვით გრაფი იყო შეყვანილი შეცდომაში სომხის ინტრიგანებისაგან, რომელთაც შესთხვეს ფინანსური უპირატესობა ნავთლულისა—რითაც უხერხულ მდგომარეობაში ჩააყენეს გრაფი მაშინაც და ნამეტნავად ეხლაც, როცა ხაზინა იძულებულია სრულიად გააბათილოს თავისი უხვი დახმარებით—ფინანსური მოღაზრებანი სომხებისა.

Z

თანამედროვე ჯამბაზობა

ტყუილად ამბობენ, ვითომ ერთ ხელში ორი საზამთრო არ დაიჭირებაო! არიან ისეთი „პარტიები“, რომელნიც ერთ ხელში სამსაც იჭერენ. აი აიღეთ თუნდა „სახალხო ფურცელის“ № 16 და რას ამოიკითხავთ:

ჯერ ფრიად დასაბუთებულს და მშვენიერს დებულებას, რომ,

ქართველმა ერმა თვით უნდა გასჭედოს თავისი ბედი. მან უნდა აამოძრავოს მატერიალური, სწავლამოვო ძალები, მან სსძარკველი უნდა ჩაუყაროს თანამედროვე მეურნეობას და ინდუსტრიას, გასწმანდოს თავისი ენა და სხ...

ამასთანავე უსაყვედურებენ დასელებს:

ის (დასელები) ხედავს მხოლოდ მემამულეს და გლეხს, მუშას და ინტელიგენტს, სოციალისტს და ლიბერალს...

ახალი საქართველო კი, რომელიც მესამე დასის შემდეგ გამოვიდა პოლიტიკურს ასპარეზზე შეგნებულად იბრძვის ეროვნული იდეალისათვის და შეგნებულად უკავშირებს ამ იდეალებს წარსულ თაობა-

თა საუკეთესო ანდერძს. ამ ანდერძში კი არც ერთი განძი არ არის ისე ძვარფასი, როგორც გაერთიანებული საქართველოს იდეა. *)

თუ დააკვირდებით ამ ამონაწერებს და კბილს გაუსინჯავთ ხაზგასმულ სიტყვებს, უნდა აუცილებლად იმ დასკვნამდე მიხვიდეთ, რომ ბ-ნ გერონტი ქიქოძეს, რომელიც ხელს აწერს ამ წერილს—გარკვეული ეროვნული პროგრამა აქვს, საცა კლასთა და პარტიათა ბრძოლა შეთანხმებულ-შეგუებულად უნდა იყოს გაერთიანებული საქართველოს იდეათან. არ შეიძლება ვიფიქროთ, რომ „თანამედროვე მეურნეობას და ინდუსტრიას“ ბ-ნმა ქიქოძემ სოციალისტური თვალსაზრისი წაუშდვაროს, რადგან პირველი უეჭველი შედეგია ბურჟუაზიის და წვრილ მესაკუთრე—გლეხობის შემოქმედებისა. რომ ბ-ნი ქიქოძე ასე ფიქრობს, ამას ცხად-პყოფს მეორე ჩვენი ამონაწერიც, საცა იგი უკიუინებს დასელებს გამწვავებას კლასთა და ჯგუფთა დანაწილებისას.

ჩვენ არ ვიცით, ვის გულისხმობს ბ-ნი ქიქოძე „ახალ საქართველოს“ წარმომადგენელად, მაგრამ აუცილებელ საჭიროებად მიგვაჩნია გავაფრთხილოთ პატივცემული ახალგაზრდა მწერალი, რომ დიდათა სცდება, თუ ამ ტერმინის (ახალ საქართველოს) ფარგლებში აქცევს იმ ორგანოსაც, რომელშიაც თვითონა სწერს. ამის დამამტკიცებელი მაგალითები უთვალავია და მათი ჩამოთვლა ყოველად შეუძლებელი იქნებოდა ერთ საეურნალო წერილში, მაგრამ ზოგიერთს კი გვერდს ვერ აუხვევთ, როგორც ძირითადად; მაგ. „სახალხო გაზეთი“ სრული წინააღმდეგია „თანამედროვე მეურნეობის და ინდუსტრიის“ განვითარებისა და იმდენადაც, რომ ყველას, ამ განვითარების მომხრეს (მაშასადამე გ. ქიქოძესაც) „მეწვირლმანების პოლიტიკოსებს“ ეძახის და მიწასთან ასწორებს. იგი ისეთივე თავგამეტებული დამცველია კლასთა ბრძოლის პრინციპისა, რომელიც ერთად-ერთ პროგრესის მომასწავებელ მოვლენად მიაჩნია და ყველა დანარჩენი ეშმაკისაგან არს. და ნამეტნავად ებრძვის იმ თავად-აზნაურობას, რომლისაგან თვითონ შესდგება და რომლის პურსაცა სჭამს, ე. ი. თავის-თავსა. ამას შემდეგაც დაუბრუნდებით და ახლა საუცხოვო მაგალითს ამოეწერთ „ორი საზამთროს ერთი ხელით დამჭერ პარტიის“ ორგანოდან.

იმავე „სახალხოფურცლის“ № 16-ში, გერონტი ქიქოძის წერილს მოსდევს ბ-ნ „სიტყვას“ წერილი: მათ (სტენის მოდგაწეთა) კრებას ძალა-უნებურად ადარებ კაცი თავად-აზნაურთა კრებას, რომელიც

*) ხაზი ვველგან ჩვენია.

გამართული იყო იმავე დარბაზში რამდენისმე დღის წინად. რა განსხვავებაა მათ შორის, როგორ დაშორებულა ერთი-მეორეს.

თ.-აზნაურთა კრება—ეს მიმაკვალ ქართველების კრება იყო, რომელნიც იყვნენ და დღეს კი არ არიან, რომელნიც იმით არსებობენ, რაც ჰქონდათ და რაც არა აქვთ, არ ექნებათ. სასცენო მოღვაწეთა ურთობა კი მომაკვალ ქართველების კრება იყო, რომელთაც უველაფერია ეკუთვნით, რომელნიც უველაფერის პატრონები იქნებიან. ერთნი წოდებრიობის ფარგალში იყვნენ მომწვედულები, მეორეს გადალახეს ეს ზღუდეები და მოვიდნენ, როგორც წარმომადგენლება იმ ხალხისა, რომელიც ჰქმნის ახალს საქართველოს, თანასწორობაზე აგებულს და დამკვიდრებულს. ერთნი მუშაობდნენ უხალისოდ, ზანტად, უიმედოდ, ურწმუნოდ; მეორენი—რწმუნით, მუყაითობით, სიმხნით. ერთნი ცოცხალ-მკვდრებს მოგატონებდნენ, მეორენი საღნი იყვნენ და სიცოცხლით აღსავსენი...

თურმე ნუ იტყვიოთ, ასეთი განსხვავება ყოფილა ორ კრებათა შორის და განა შესაძლებელია მაგალითად ლაპარაკი ასეთ ორ მოწინააღმდეგე ლაშქარის სოლიდარულად მოქმედებაზედ, როგორც გამოდის ბ-ნ ქიქოძის ზემო მოყვანილ სიტყვებიდან? სრულებით შეუძლებელი ხდება ლოლიკურად თუ გაჰყვით „სიტყვას“ სიტყვას. თუ კი ერთ ორგანოში, ერთი პარტიის ფარგლებში ვერ შეთანხმებულა ორი მწერალი და ქიქოძე სწერს იმას, რასაც არღვევს „სიტყვა“ (ერთსა და იმავე ნომერში), როგორ შეიძლება ლაპარაკი სოლიდარობაზედ, ლაპარაკი მემამულესა და გლეხს შუა, მუშასა და ინტელიგენტს შუა „გაერთიანებული საქართველოს იდეისათვის“?

მაგრამ თუ ჩაუფიქრდებით სინამდვილეს, რასაკვირველია სოლიდარულ მოქმედებისათვის ნიადაგი დიადაც დიდია. კლასთა და პარტიათა ბრძოლა ვერასოდეს ვერ მოსპობს იმ შინაგან დულაბს, რომელიც აკავშირებს ერს ბევრჯელ შეუმცნეველის და ბევრჯელ შეგნებული ძარღვებით.

ავილოთ შესადარებელ მასალად თვით ის კრებანი, რომელზედაც ლაპარაკობს ბ-ნი სიტყვა. ერთიც და მეორეც თავით-ბოლომდე ერთგვარია თავის შემადგენელობით; ერთიც და მეორეც წმინდა თავად-აზნაურულია და ბ-ნ სიტყვას ლაპარაკი „ხალხზედ“, მეტი რომ არა ვთქვათ—უბრალო სიყალბეა. ვინ არის ეს ხალხი? იგივე „ბრწყინვალე წოდების“ წარმომადგენელი; დაწყებული თვით

ბ-ნ „სიტყვასაგან“, და გათავებული ლასხიშვილი-კიტა აბაშიძემდე, ამ კრებაზედ თქვენ ვერ ნახავდით (ყოველ შემთხვევაში ვერ გაიგონებდით) ვერც ერთ გლეხს. რასაკვირველია, შეიძლება, ვთქვან, რომ ჩამომავლობა არასა ნიშნავს, საქმე რწმუნებას, მაგრამ ეს თუ მართალია ცალკე პირებისათვის, სრულიად გამოუსადეგარია მთელი საზოგადოებისათვის. საზოგადოებას კი, ჯერ ასეთი მაგალითი არა ყოფილა ქვეყნიერობაზედ, არ შეუძლიან ძირიან-ფესვიანად უკუაგდოს ის, რაც საუკუნოებით შეუძენია. ჩვენ ამით სრულებითაც არ გვინდა დავიცვათ ვისიმე წოდებრივი მისწრაფებანი, მაგრამ სოლიდარულ ეროვნულ მუშაობისათვის თუ კი საღმე ვიპოვით სასარგებლო მასალას, ყველა უნდა გამოვიყენოთ. ასეთი მასალა ბევრია თანამედროვე თავდაზნაურობის საზოგადო კრებებში და თვალდახუჭული უნდა იყოს ადამიანი—ამ მასალით არ ისარგებლოს.

მაგრამ შევადაროთ ეს კრებები სხვა მხრივაც. თურმე თ.-აზნ. კრება „მიმაკვალ ქართველების კრება იყო“ და ამ კრებაზედ კი დაკანონდა ისეთი დიდი ეროვნული საქმე, როგორიც არის კახეთის რკინის გზა, რომელიც პირდაპირ ინდუსტრიალურ ფერხულში აბამს ქართველობას, რომელიც გზას გაუკაფავს მრავალ ქართველს მუშაობისადმი და არა ცარიელ ლაყბობისაკენ. ამავე კრებაზედ დამტკიცდა წესდება საადგილ-მამულო კომისიისა, რომელმაც ხელი უნდა შეუწყოს ჩვენში მიწის და მეურნეობის საკითხთა გარდაწყვეტას. ამავე კრებაზედ ყოველ წლიურად სწყდება საკითხი ერთად-ერთი ჩვენი გიმნაზიისა, რომელსაც ინახავს თავად-აზნაურობა. აქავე სწყდება იმ სათეატრო საკითხების ბედიც, რომელთაც ბ-ნი „სიტყვა“ ასეთ დიდი-რამბებს უგალობებს და სწორედ რამდენიმე დღის წინად დრამატიულ გამგეობის წევრი და სასცენო მოღვაწეთა კრების პრეზიდიუმის წევრი—ეხვეწებოდა თავად-აზნაურობას, თქვენი დახმარება 25—30 მანათით ცოტაა და კიდევ სამი ათასი მოგვეცითო. „მიმაკვალ საქართველოს“ კრებამ უმრავლესობით გადასწყვიტა დაეხმაროს „მომაკვალ საქართველოს“.

ასეთი მაგალითები უთვალავია და მარტო უბრალო უმადურობით აიხსნება ასეთი დაჟინებით ბრძოლა თავად-აზნაურობის წინააღმდეგ.

გარდა იმისა, რომ „მომაკვალ საქართველოს“ (?) კრებაზედ ჩვენ ვერ გვიჩვენებენ ვერც ერთს, გამოსულს არა თავად-აზნაურულ წრეებიდან, (ლას-

ხიშვილი, აბაშიძე, ბარათაშვილი, მესხიშვილები მა-
მა და შვილი, ფალავა, ღამბაშიძე, ჯაჯანაშვილი,
დადიანი, ანდრონიკაშვილი და სხვა და სხვა. „ხალ-
ხი“ უთუოდ ის ლაქია იქნებოდა, რომელიც კა-
რებს უღებდა წევრებს) - ბევრი აღიზარდნენ თა-
ვად-აზნაურობის სკოლაში და დღესაც ცხოვრობენ
მათის მეოხებით. თვით „სახალხო ფურცელის“ ხელ-
მძღვანელი და მათი ორგანო თავად-აზნაურობის
ხარჯით ინახება—ეს ყველამ იცის; მაგრამ არა თა-
ვად-აზნაურობისაგან, როგორც დაწესებულებისაგან,
არამედ როგორც მკითხველთა და განცხადებათა
მიმცემ კონტინგენტისაგან. და ეს ასეა არა მარტო
გაზეთის თავსა, არამედ ყველა დაწესებულების თავ-
სა: თუ ვთქვათ ერთ დღეს თავად-აზნაურებმა, რო-
გორც დაწესებულებამ, ბოიკოტი გამოუცხადა ჩვენს
დაწესებულებათ და თავად-აზნაურებმა, როგორც
წოდების წევრთ, ხელი აიღეს ჩვენ დაწესებულებებ-
ზედ—ყველაფერი გაიყინება და მოკვდება. მოკვდე-
ბა საზოგადოებრივი ცხოვრება და რასაც ბ-ნი
„სიტყვა“ „ხალხით“ გააკეთებს—ეს სულ სხვა სფე-
როს მოქმედება იქნება.

ჩვენ დავასახელებთ ცოტად თუ ბევრად ის საგუ-
ლისხმიერო საკითხები, რომელნიც გადასწყდა თა-
ვად-აზნაურობის კრებაზედ. ახლა ვნახოთ რა გაკეთ-
და „მომავალ საქართველოს სიკოცხლით აღსავსე
კრებაზედ“. თუ თვით ბ-ნი „სიტყვას“ სიტყვებს ამოვ-
წერთ, პრაქტიკულს შედეგს ასეთს დავინახავთ: „ჩვენ-
ნი მსახიობები უკვე შეუღდნენ სასცენო მოღვაწეთა
პროფესიონალურ კავშირის დაარსებას; ახლო მომა-
ვალში მოვესწრებით საპენსიო კასის დაარსებასაც.
ესეც დიდი საქმეა“. ამის გარეშე გამოთქმული იყო
ბევრი არა პრაქტიკული სურვილი და ლათაია; მარ-
თალი უნდა ითქვას, ქართული ენით. მაგრამ პრო-
ფესიონალური კავშირი და საპენსიო კასა ვერ მოიტანს
ვერც ქართული თეატრის გაუმჯობესებას, ვერც
მსახიობთა განიჭიერებას, ვერც სათეატრო მწერლო-
ბის აღორძინებას—რაზედაც იყო მსჯელობა. რაც
შეეხება უშინაარსო სურვილებს—ასეთები ბევრი
იყო: მაგ. ბ-ნი ი. გედევანიშვილი მოითხოვდა...
„დრამატურგების კავშირს, მწერალთა უფლების
დასაცავად და გონორარის გასადიდებლად“; ბ-ნი
ფალავა აქა-იქ ამოკენკილ ტრაფარეტული ფრაზე-
ებით ამტკიცებდა... თეატრის, სულიერ განცდათა
და ხელ-ფეხის მოუხეშავად ქნევის განსხვავებას და
ასეთ საბავშვო სათამაშოებს „მომავალი საქართვე-
ლოს“ კრება სერიოზულად სჯიდა და კამათში მო-
წაწილებას იღებდა... დრამატურგების კავშირი,

სამხატვრო თეატრის პოტინი ყველა გამოუცდე-
ლისაგან... ყველა ეს მშვენივრად დაასურათა ბ-ნმა
შალიკაშვილმა იმ ანეგდოტით, თუ როგორ ირ-
თობდა თავს ძაფზედ ჩამოკიდებულ მსახიობის ნაჭ-
რით გურული ოჯახი. ჩვენ არ უარვყოფთ სცენის
მოღვაწეთა ყრილობის დიდ მნიშვნელობას საზოგა-
დო მოსაზრებითაც და კერძოდ თეატრისათვისაც,
მაგრამ აღნიშნულ კრების მალლა დაყენება თავად-
აზნაურობის წრეგანდელ კრებაზედ, ცოტა არ იყოს
მეტად გაბედული სიტყვაა. ის „მომავალი საქარ-
თველო“, რომელიც თავად-აზნაურობისაგან შესდგე-
ბა, თავად-აზნაურობის სკოლაში აღიზარდა, თავად-
აზნაურობის სახლში იჯდა და მსჯელობდა, თავად-
აზნაურობის ქველმოქმედებით იკვებება—არ იყო
ის კრება, რომელიც შექმნის ნამდვილს ჩვენს
ეროვნულ მომავალს,—ის მხოლოდ ანარეკლია ჩვენი
ცხოვრებისა და ანარეკლადვე დარჩება. ასეთი მიდ-
გომით ლაპარაკი კი, როგორც ბ-ნი „სიტყვას“
მოუსურვებია, მარტო პარტიული გატაცებით და
მტრის თვალის დაყენების სურვილით თუ არის გა-
მოწვეული. ასეთი ყალბი დიაგნოზით საზოგადოე-
ბის შეყვანა შეცდომაში ადვილია, მაგრამ საეროვ-
ნო, საერთო საქმეს არაფერს არგებს. ის სოლიდა-
რული მოქმედება „გაერთიანებული საქართველოს
იდვისათვის“, რომელსაც აღიარებს ბ-ნი ქიქოძე,
არ ეთანხმება ბ-ნი „სიტყვას“ შედარებას „მიმა-
ვალ“ და „მომავალ საქართველოსას“ და, ჩვენის
აზრით, ბ-ნი „სიტყვას“ წერილი ზემოდან დადებუ-
ლი საზამთროა, რომელიც მოძრაობის დროს უეჭ-
ველად გადმოვარდება და გასკდება ბუშტივით, მა-
შინ როდესაც ბ-ნი ქიქოძეს საზამთრო, კარგადაა
ჩატედილი ხელში და მიზნამდისაც უვნებლად მივა.
ერთი ხელით ორივე საზამთროს დაქერა კი დაუ-
ტოვეთ აზრთა ნამდვილ ჯამბაზეებს, ასე ემჯობი-
ნება.

* *

ეროვნული უძლეობა და მისი სამი სახე

III

სანამ ეროვნების მეორე თვისების შესახებ წე-
რას შეუდგებოდეთ, საჭიროდ მიგვაჩნია მოკლე გან-
მარტება წაუძღვაროთ იმას, თუ რა იგულისხმება

სიტყვა „თვისებით“. ეს აუცილებელი არის, რადგან სიტყვა „თვისება“ შეიძლება იხმარებოდეს, როგორც რაიმე მოვლენის დასახასიათებლად, ან და როგორც დროებით მითვისებულ საგნის ხილულ ფორმის გამოსახავად, მაგრამ არც ერთი ეს შემეცნება სიტყვა „თვისებისა“ არ გამოდგება, როდესაც „ერის“ შინაარსის გამოკვლევას ვცდილობთ, რადგანაც, აქ საკითხი ეხება არა დროში შექმნილ თვისებას, რომელიც დროსთანვე კვდება, არამედ სპეციალურ, გარდუვალ ხასიათს და ამისათვის ჩვენ ყოველთვის, როდესაც ეროვნების დამახასიათებელ თვისებებს ვეხებით, სახეში გვაქვს სახელდობრ ისეთი თვისებანი ურომლისოდაც ერის არსებობა შეუძლებელია. ესევე გვქონდა მხედველობაში, როდესაც შევვხეთ ეროვნული ენის შენახვის აუცილებლობას ერისავე საკეთილდღეოდ, რადგანაც ენა ერისათვის იგივეა, რაც ფერადები მხატვრისათვის; როგორც ეს უკანასკნელი უფერადოთ ვერ შესძლებს განასახიეროს მის არსში გამოჩატული სახე, ისე ერთი უძლური და სუსტია უნოდ, თავისი ღრმა შინაარსის დაკანონებაში. ამ მცირე განმარტების შემდეგ მოკლედ შევხებით იმ საკითხს, თუ რამდენად ისახება ერის ინდივიდუალობა მის ზნე-ჩვეულებაში.

არც ერთი ერი მზა ეროვნული სახით არა შობილა და არც ერთი ერის კულტურა არ არის შედგენი კერძო პიროვნებათა ნებისა და არც განსაკუთრებული ნაყოფი ობიექტიურ არსებობისა. პარალელურად პირადი ნებისა და პირობებისა დალად ამჩნევია მთელი კაცობრიობის ისტორიას, რომელმაც განვითარების უთვალავი საფეხურები განვლო. მაგალითები რომ საჭირო იყოს გადაჭარბებით ვუჩვენებდით ისტორიულ ერების ცხოვრებლად და მკითხველის ყურადღებას განსაკუთრებით მივაქცევდით რომაელთა მოქალაქობრივ ცხოვრების განვითარებაზედ. კლასიკური ეპოქის შემოქმედების საუცხოვო ქურუმნი, რომაელები და ბერძნები, რომელთა კულტურაზედ ავგო დღევანდელი ევროპის ყოფა-ცხოვრება, მათი განუზომელი სიღრმის ისტორია, უტყუარი მოწამე არის თუ რამდენად შესისხლხორცებული, შედუღებული იყო მათში ნება და რეფლექსი შემოქმედებისა. ათ-თორმეტთა ღმერთთა კულტი, მათი მცნებანი, ხალხური ფანტაზიით შექმნილნი... ჰარმონიულად შეეხავნენ სახელმწიფოებრივ ფორმებს, რომელშიაც ცხადად სჩანს დაქიმული ძარღვი პირადი ნებისა, და რომელშიაც ხალხურ ელემენტს იმდენად ჰქონდა აღვილი, რამდენადაც საერთო ეროვნული ზნე-ჩვეუ-

ლება ხელს უწყობდა რაიმე იურიდიულ ინსტიტუტის შექმნას. რელიგიური და მოქალაქობრივი ჩვეულება, ტრადიცია, რომლის დებულებასაც იზიარებდა მთელი რომაელი ერი და რომელიც გამოწვეული იყო, თუ სავსებით არა — უმეტეს ნაწელში მაინც, იმ ბუნებრივი პირობებით, რომლებშიაც სცხოვრობდა იგი, — დაედვნენ სარჩულად რომაელთა კანონმდებლობას და სხვა და სხვა უფლებრივ ინსტიტუტების შექმნას, როგორც მაგალითად — მეფეთა შეუზღუდველი უფლება, ეროვნული კრება, კოლქმრული კავშირი, დედ-მამის უფლება და სხვა.

ღრმა ანალიზის მერე, საოცარი სინამდვილით იხატება თანხმობა, ანალოგია, რელიგიურ ტრადიციებისა უფლებრივ ინსტიტუტებთან.

რელიგიური დინამიკა რომაელებმა იუპიტერის სახით დაგვიხატეს, რომელსაც ჩვეულებრივ მომაკვდავთა სამყაროში შეესაბამება მეფე, აღქურვილი შეუზღუდველი უფლებით, მაგრამ იუპიტერი, როგორც უნივერსალი ხვთაებრივობისა არ უარჰყოფდა კონკრეტულ ღვთაებათა წარმომადგენლების არსებობას. მაგ. მარქსი, მინერვა და სხვა, რომლებსაც თავისი მნიშვნელობა ჰქონდათ მსოფლიოს ბედ-იღბალის წალმა-უკუღმა ტრიალზედ. რომაელთა მითოლოგიურ თქმულებებში ხშირად შევხვდებით ჩვენებს, რომ ოლიმპის ღმერთთა სხდომაზედ სწყდებოდა საკითხები, რომლებიც შეეხებოდნენ მომაკვდავთა ყოფა-ცხოვრებას და ეს რელიგიური ლეგენდები, განა სავსებით არ შეესაბამებინ ხალხურ კრებას, (народное собрание) რადგანაც ანალოგიური სინამდვილით კერძო პიროვნებათა სურვილი, აზრი საერთოსა ჰქმნის და ემორჩილება მას, როგორც ნებას უზენაეს ღვთაებისას ემორჩილება ნება დანარჩენ კონკრეტულ ღვთაებრივობის წარმომადგენელ. ასე და ამ გვარად ზნე-ჩვეულება, ტრადიცია, როგორც საზომი ეროვნების მორალური განვითარებისა, სარჩულად ედებოდა მოქალაქობრივ წეს-წყობილებას და თუ სავსებით არ სწყვეტდა მათ ხასიათს, თავისებურ მისტიურ დაღს მაინც ასობდა.

მაგრამ, იმის მიზეზით რომ ხალხის ეთიკური გემოვნება რთულდება და იცვლება, საერთო ცხოვრების გართულებასთან ერთად იცვლება აგრედვე ტრადიციაც, ჩვეულებაც, რასაც თანა სდევს ბევრჯელ, შეცვლა უფლებრივ ფორმებისა.

ზნე ჩვეულება, როგორც ახალი ფსიხოლოგიურ სახისა, რომლის დედანი ღრმად ინახება კერძო აზროვნებათა ფარულ ბუნებაში, არ არის ნაყოფი მომენტისა, იგი მუშავდება, ინაკვთება თანდათანო-

ბით და რაც უფრო ოჯახი, ან ჯგუფი ან ერის საერო ცხოვრება რთული და მჭიდრო არის, ზნე-ჩვეულებაც მტკიცე და ხანგრძლივია. ამ მხრივ პირველ-ყოფილ ადამიანთა ცხოვრება, ცხადია არ წარმოადგენდა მაინცა და მაინც მდიდარ სალაროს, თუ გინდ მხოლოდ იმიტომ, რომ პიროვნება უერთდება პიროვნებას რაიმე სადღეისო სურვილის ასასრულებლად და შემდეგ შორდებოდა; მათ შორის ხანგრძლივი კავშირი არ ასებობდა და რა თქმა უნდა ასეთი დაქუცმაცება-დაქსაქსვა არ წარმოადგენდა ნიადაგს, რომელზედაც შესაძლებელი ყოფილიყოს რაიმე კოლექტიურ შეხედულების აღმოცენება.

ამ თვალსაზრისით შემცდარი არ არის ის შეხედულება, რომელიც საკმაო სინამდვილით აღნიშნავს, რომ მას შემდეგ რაც კულტურამ ფეხი შესდგა კერძო საკუთრების საფუძვრზედ, შესაძლებელი გახდა, რომ პიროვნებათა შორის მჭიდრო და ხანგრძლივი კავშირი დამყარებულიყოს, რასაც თან სდევდა ზოგადი ზნე-ჩვეულებისა და ტრადიციების წარმოშობა, მაგრამ მიწის კულტურის აღორძინების ხანა უკვე ძლიერ მაღალი სოციალური საფეხურია და კაცობრიობის ეროვნებად დიფერენციაციის პროცესი წინ უსწრებს მას: უკე ეგვიპტელებს, ასსურელებს და სხ. აქვთ საკმაოდ მაღალი მიწის კულტურა და ამითი აიხსნება კიდევაც ის გარემოება, რომ დასახელებულმა ერებმა, რადგანაც ჰქონდათ ნიადაგი სოციალური არსებობისათვის, შესძლეს შექმნა მთელი რიგი ზნე-ჩვეულებისა, რომელიც საფუძვლად ედებოდა მათი არსებობის მრავალ მხარეს. მიწის კერძო საკუთრებად ქცევამ, მიაბა ადამიანი განსაზღვრულ სივრცეს. საკუთრების დაცვის სურვილმა აიძულა პიროვნება თავისსავე მსგავს პიროვნებასთან დაკავშირებაზედ; კავშირი ითხოვს კომპრომისს, დათმობას, ასაზოგადოებს ნებას, და ეს უკანასკნელი ხელს უწყობს საზოგადო ზნეობას, ჩვეულების ჩასახვა-განვითარებას.

ერი გაცილებით უფრო ინდივიდუალური ჯგუფია ვიდრე ოჯახი, მოდგა და სხ. და მისი ღრმა მისტერია ფილოსოფიაში, ან მეცნიერების რომელიმე დარგში კი არ იხატება, არამედ ზნე-ჩვეულებებში, როგორც მის მორალურ ღირებულებათა სალაროში. თუ რამდენად ერი თავის კერძო ინდივიდუალური სახით იბეჭდება მის მიერვე შექმნილ ზნე-ჩვეულებებში, ნათლადა სჩანს მის საერთო კულტურიდან და განსაკუთრებით ხალხის ფანტაზიის შემოქმედებაში, ხალხურ ლირიკასა, მითოლოგიასა, არაკებში და სხვ.

ბუნებრივი პირობების ზეგავლენით, რომაელები იძულებული იყვნენ მთავარი ყურადღება მიწის მეურნეობისათვის მიექციათ, რაიც ითხოვდა დაეინებულ მუშაობას და პირიდე ენიჭებოდა განვითარებას, გაძლიერებას ხელს ~~არ უწყობდა~~; პიროვნება მხოლოდ ერთი საშუალებათაგანი იყო, რომლის შემწეობითაც შესაძლებელი იყო მხოლოდ რაიმეს დაწყება, დასრულება კი ემორჩილებოდა უზენაესად მომქმედ ძალებს; ერთგვარი ფატალიზმი ჰკლავდა პიროვნებას, და რომაელთა რელიგიაც წარმოადგენდა უსახო ღმერთთა სამყაროს, რომლებიც ხატავდნენ მხოლოდ ადამიანთა ყოველ-ღლიურ წვრიმალ დამოკიდებულებას და ჩვენა ვხედავთ, რომ ეს ეროვნული თვისება, ხასიათი, ჩვეულებად ქცეული, საკმაო სიძლიერით აღიბეჭდა მათ საუცხოვო კანონმდებლობაში რომლისთვისაც ნება პიროვნებისა ფიქცია იყო და თვით პიროვნება საფეხური უფრო რთული ორგანიზმისა. პირიქით, ბერძენთა ნაციონალურმა რელიგიამ, რომელშიაც, — განსაკუთრებით პირველ აღორძინების ხანაში განსახიერდა ეროვნული ხასიათი, — შექმნა მშვენიერ და მხიარულ ღმერთთა სამყარო, რასაც სავსებით შეესაბამებოდა ელინთა ლალი და თავისუფალი ფანტაზია. ეგოცენტრიული ფილოსოფიური სისტემა საბერძნეთის კუნძულებზედა შვეს მისმა გამოჩენილმა მეცნიერებმა, სადაც კულტი პიროვნებისა უმაღლეს წერტილამდის მიიყვანეს; სწორედ ამ გვარმა სხვა და სხვაობამ შვა სხვა და სხვა ზნე-ჩვეულება, რომლის შედეგად კაცობრიობამ მიიღო მათი საუნჯე, რომაელთაგან — მწყობრი, საკვირველი კანონმდებლობა და ბერძენთაგან — ღრმა მოცისკროვნე ფილოსოფია.

საყურადღებოა, რომ ეროვნებათა ცხოვრებაში რელიგიურ ჩვეულებათ მეტი მნიშვნელობა ჰქონდათ, ვინემ სხვა მოქალაქობრივ ჩვეულებათ, რომლებიც თითქმის პირველისაგან მომდინარეობდნენ, მისგან იღებდნენ შინაარსს; მაგალითად, კოლ-ქმრული კავშირი, ურთიერთობა, ოჯახის წევრთა უფლება, სავსებით ემყარებოდა რელიგიურ წარმოდგენაზედ, და ბევრი სხვა ასეთი ჩვეულება სიძლიერით მაშინ მტკიცდებოდნენ, როდესაც სარწმუნოების ბურუსში გაეხვეოდნენ. კერძოდ ჩვენი ერის ცხოვრება ამ მხრით, მდიდარ მასალას იძლევა, მაგრამ ჩვენი ხალხის მთელი რიგი ზნე-ჩვეულების გადასინჯვა, მისი დაკავშირება მასის ფსიხოლოგიასთან, მათინდივიდუალობის აღდგენა, გაზეთის თუ გინდ ძლიერ ვრცელ წერილშიაც შეუძლებელია, ამისათვის შევეხებით მხოლოდ იმ ზნე-ჩვეულებას, რომ-

მელშიაც ქართველმა ერმა საერთოდ ჩამოაყალიბა თავისი ეთიკური სახე.

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო მთელი თავის თვითარსებობის სიგრძეზედ შეზღუდული იყო სულ სხვა კულტურის მქონე ერებისაგან, რომელთა პოლიტიკური სიძლიერე ტლანქი სიმძიმით აწვებოდა მას, მიუხედავად ყოველისა, ძირითადი გარდაქმნა, შედუღება ამ ორი კულტურისა მაინც არ მომხდარა და მეტი თავისებურობა ჩვენმა ერმა სახელდობრ იმ სფეროში შეინარჩუნა, რომელშიაც სინამდვილეში მეტი საფრთხე მოელოდა ეს, იყო ეთიკური თავისებურობის შენარჩუნება. მაკალითად: პოლიგამია, მრავალცოლიანობა, რომელიც თვალსაჩინო იურიდიული ინსტიტუტი იყო ჩვენ მეზობელთა უფლებრივ ცხოვრებაში, ქართველმა ერმა არამცთ თუ არ იკისრა და შეითვისა, პირიქით დაუზიარდაპირა მის მიერ შექმნილი ცოლქმრული კავშირი, რომელსაც თავზედ მუდმივობის გვირგვინი დაადგა და საფუძვლად დაუდგა სულ სხვა გრძნობები, ვინემ ამ პრინციპს დაუდგეს სხვა ქრისტიანულმა ერებმა. გარდა ოჯახური კავშირის სიწმინდისა, ჩვენმა ერმა არა ნაკლები ყურადღება მიაქცია მეგობრობას, მის სიწმინდეს და ეს გრძნობა მან ჩვეულებად გაიხადა, ძეგლი აუგო; ავთანდილისა და ფრიდონის უანგარო მეგობრობა ტარიელისადმი, რომელიც შოთამ შეუდარებელი სიმშვენიერით გამოხატა, პოეტური ფანტაზია კი არ არის, — მას ღრმა კავშირი აქვს თვით ჩვენი ერის ფსიხოლოგიასთან; „ნიავეს წყნარად დაძებრე, ფოთოლს ტაშ დააკვრევენე, სწორის არ გამტანს უფალო, ფეხი სად წააკვრევენე“, ამბობს ხალხური ლექსი, და ამ სიტყვებში ხალხმა გამოსახა თავისი სულის სიდიადე, გვიჩვენა თუ რამდენად ზნეობის მაღალ საფეხურამდის ავიდა იგი, როდესაც განამტკიცა, გააჩვეულებრივა, დააკანონა თანაგრძნობა, გაზიარება სხვისი ჭირ-ვარამისა და მხიარულებისა. ბევრი სხვა ამგვარი ჩვეულება, რომელშიაც გამოსკვივის ჩვენი ხალხის ზნეობრივობა, კერძო წოდების სახელმძღვანელო კოდექსი არ იყო, იგი ერის კუთვნილებას შეადგენდა. ამ მხრით დასასრულ ვიტყვი, რომ ზნე-ჩვეულება არ წარმოადგენს მუდმივობას, იგი სწრაფ ცვალებადობას განიცდის, მაგრამ მრავალ ჩვეულებათა შორის არიან ისეთები, რომელთაც ორგანიული მკვიდრი კავშირი აქვთ ერის ფსიხოლოგიასთან, ამიტომ მათი ცვალებადობაც ნელ-ნელა ხდება. საერთოდ უნდა ითქვას, რომ ზნე-ჩვეულება ერის მორალური განვითარების სიმაღლის მაჩვენებელია და მისი ცვალებადობა საიმედო თავდები ერის მუდმივი ზნეობრივი განახლებისა.

მორალური უმოძრაობა, კონსერვატიზმი, რომელსაც ჩვენ ვამჩნევთ მეტი სიკვდილი ჩინელთა და სპარსელთა ცხოვრებაში, შემოქმედებითი სიკვდილის მომასწავებელია, ისე როგორც რომაელთაგან მოქალაქობრივ ტრადიციების უარისყოფა, დავიწყება, აბუჩად აგდება, გახდა მთავარ მიზეზად მათი დაძაბუნებისა, გაბრწინისა და ბოლოს სიკვდილისა.

შალვა ჯ — ძე.

ფრანც-ფერდინანდის მკვლელობა

მკითხველს უკვე ეცოდინება გაზეთებიდან დაწერილებითი ცნობები ავსტრო-უნგრეთის ტახტის მემკვიდრის, ერც-ჰერცოგ ფრანც-ფერდინანდის მკვლელობისა და ჩვენ არ შეგვიძლებოდა იმის აღნუსხვაზედ, თუ რამედი ქუჩის მოსახლეებში მოხდა ეს ამბავი, ან რა უთხრა ფერდინანდმა სარაევოს მოურავს შინაგული გადარჩენის შემდეგ; უკვლავ ამას შემთხვევითი ხასიათი აქვს. მაგრამ საჭიროდ მიგვაჩნია გაოჯახისწინება იმ მიზეზებისა, რომელთაც დაატრიალეს ასეთი უბედურება ავსტრიის სამეფო გვარეულთაში. უკვლავს კარგად მოეხსენება, რომ ავსტრია მრავალ ერისაგან შეკაწიწებული სახელმწიფოა, რომელთა შორის გაუთავებელი ეროვნული შედეგი და დავიდანაბაა. ეს ეროვნული შედეგი აქამდის ზოგჯერ გამოსახულებას სტუდენტების დემონსტრაცია-შეტაკებაში და საპარლამენტო აუღ-მაუღში. უკვლავ იცის, რომ ავსტრო-უნგრეთის რეისრატო, ეროვნულ უთანხმოებათა წყალობით, ბოიკოტების, ობსტრუქციების და შეტი-კრივის კლასიკურ ზარღამენტად გადაიქცა. სახელმწიფოს მოსახლე ერთა შედეგი ასეთ მცირე შეტაკებათა გარეშე თითქმის არ გამოდიოდა, სანამ გარეშე ზირობანი ერთგვარ status quo-ს ემორჩილებოდნენ და ფრანც-იოსების საიმპერატორო მთავრობის გამოცდილება დიპლომატიურად ჰბორკავდა მას. სანამ გარეშე ზირობათა შეცვლაზედ გადავიდოდეთ, უნდა გაითვალისწინოს მკითხველმა, თუ რა რაღას თამაშობდა ამ ეროვნულ გაწა-მაწაში მკვლეული ფრანც ფერდინანდი. როგორც ტახტის მემკვიდრეს მას დიდი გავლენა ჰქონდა სახელმწიფოს უმაღლეს და ნამეტნავად სამხედრო წრეებში, და ეს გავლენა გამოიხატებოდა ნამეტნავად იმაში, რომ ანამტაუ დროით მოტანილ რეფორმებს აუერხებდა, იგი, როგორც უკიდურესი რეაქციონერი და იმპერიალისტი, უოველ გზით სცდილობდა ისტორიის ჩარხის ბრუნვა შეეჩერებინა. იგი უსასტიკესი შტური იყო უკვლავ „წვრილ ერთა“ თავისუფლებისა და ნამეტნავად სლავიანებისა, რომელთაც მისი აზრით უნდა დაეკარგნათ მთლად თავისი ფიზიონომია, რომ სახელმწიფო ერთი ათქვეუდიუენენ. ის აქამდის იყო გატაცე-

ბუღი სლავიანთა შემოსვრის იდეით, რომ არამტოუ ავსტრო-უნგრეთში მოსახლე სლავიანები განიცდიდნენ ამ მკაცრ ზეგავლენას, არამედ სერბიელებს, ხერნოგორელებს და ბულგარელებს უხდებოდათ ანგარიშის გაწევა. ფრანც-ფერდინანდის ფანატოკობამ ამ იდეაში, რამდენჯერმე რუსეთთან შეტაკების საკითხიც კი წამოაყენა ავსტრიაში; ნამეტნავად უკანასკნელ „მხლობელ აღმოსავლეთის“ ომის დროსა.

მაგრამ უკვლავ ეს ავანტურისტური გრძნობა, რომლითაც იგი ფიქრობდა სლავიანთა განადგურებას და ავსტრო-უნგრეთის ქვეშევრდომთა პატრიოტიზმით გამსჭვალვას, იმ გარდუვალ დაბრკალებას ეხეთქებოდა, რომელსაც უყენებდა წინ აღდგანი დიპლომატიის და ფრანციოსების „მშვიდობიანობის მოყვარულობა“. ავსტრო-უნგრეთის ბედის გამკენი ვერ ჰბედავდნენ იმ სახელმწიფოს საომარ ავანტურებში ჩათრევას, რომლის შემდეგობელი კავშირი ბოლს და ბოლს — უხეში ძალაა.

ახლა დაუბრუნდეთ იმ ხანას, როცა დაიწყო სლავიანთა და ბერძენთა ბრძოლა ოსმალეთის წინააღმდეგ. ავსტრიის გარეშე გამოეხატა status quo დაირღვა და ამით თვით ავსტრიის ფარგლებში მყოფ ერთა ძალებიც სხვა და სხვა გვარად ნაწილდებოდნენ. სულ რამდენიმე წლის წინად ძალად შემოერთებული ბოსნია-გერცეგოვინა, სერბიელებით და სხვა სლავიანებით დასახლებული სამხრეთი ქვეყნები შეტად აადევნა და დაამოქდინა „სლავიანთა ბრწყინვალე გამარჯვებამ“ ოსმალეთის ოდესღაც უდრეკ ძალაზედ. ზოგან ბუნდოვანი და ზოგანაც გარკვეული სურვილები გამოადგინა და ავსტრიისათვის საჭირო გახდა მთელ დიპლომატიურ და სამხედრო ძალთა შეჯგუფება, რომ „ჭრელი“ სახელმწიფო დარღვევისაგან დაეხსნათ. აი სწორედ აქ იხანა თავი ნამეტნავად ფრანც-ფერდინანდმა და სლავიანთა მებრძოლი ერები მუდამ საფრთხეში ჰყავდა ომის მუქარით. მკითხველს ეხსენება, რომ ხან ხერნოგორიის აკლებას აზირობდა ავსტრია, ხან რამდენჯერმე სერბია გააბეზრა ომის ქაღალთ; ჯერ ჰგლეჯდა ხელიდან „ბაზარის სანჯაყს“, ხან ზღვის სანაპიროს დაჭერის უფლებას უსმობდა და ბოლოს ხომ აღბანიის სახელმწიფოც შესთხვეს. ბულგარელთა და სერბიელთა შეტაკებაც ავსტრიის დაუხმარებლად არ მოხდა. მკითხველს ეხსენება ის გარემოებაც, რომ ერთიხნობით, ავსტრიამ მობილიზაციაც კი გამოაცხადა თავის ინტერესების დასაცავად — რუსეთისაგან. უკვლავ ამ საომარ საღერდელის ამშლედი და სამხედრო პარტიის შეთაური — იგივე ფერდინანდი იყო, დაუნგრძობელი მტერი რუსეთისა და მთელის სლავიანობისა. საომარმა ობჟართა-უდერამა ამ ჟამადაც გასჭრა და ავსტრია არამტოუ უზნებელი. დიპლომატიურად გამარჯვებულაც გამოვიდა. მართალია, იარაღის ხსარა-ხხური ძვირად დაუჭადა ავსტრიას, მობილიზაციამ რამდენიმე მილიონი ფული შეიწირა, იმდენი რომ სამხედრო წრეები ამასაც კი საბუთად იყენებდნენ: ამდენი ხარჯი ტუქილად მოგვივიდა და ომი კი არ დაუიწყეთო, — მაგრამ ეკონომიური მსხვერპლით, ავსტრიამ პოლიტიკური პრესტიჟი სრულად დაიწვა.

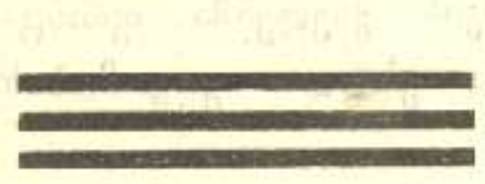
ამის შემდეგ, როცა ავსტრიის ზედა ზირისა და ნამეტნავად სამხედრო პარტიის უინი ჩაიხრჩო დიპლომატიურ და შინაურ პოლიტიკის ქსელებში, ფრანც-ფერდინანდს აღარა დარჩენოდა რა უბრალო ეყოობის შეტი.

ერთის მხრით სლავიანთა გამარჯვება ოსმალეთზედ და მეორეს მხრით უდიერი ქცევა ავსტრიისა ამავე სლავიანთა მიმართ ომის დროს და ომის შემდეგაც, რასაკვირველია დახვდა აწეულს თავმოყვარეობას პატარა სლავიანთა ერებისას. მათი ეროვნული შეგნებისათვის აუტანელი ხდებოდა ისეთივე დამცირება გაბსბურგთა იმპერიისაგან, როგორც გამარჯვებულ „ფვაროსანთა ომის“ წინად. მაგრამ სლავიანებმა კარგად უნდა იცოდნენ, და შეტადრე მათი პოლიტიკის ხელმძღვანელთ, რომ ჯერ არ მომწიფებულა არც ავსტრიის დაცემა და არც მისი დაცემა სლავიანთა პატარა ერებისაგან ნამეტნავად; ამიტომ უკმაყოფილება მათი და ეროვნული თავმოყვარეობა ვერ იშვავის კარგა დიდხანს გასავალს რომელიმე მძიურ შეტაკებაში ან ახლილ დემონსტრაციისში მაინც, როგორც უკისა და სახელმწიფოსი — ავსტრიის წინააღმდეგ. აი რისთვის იყო შესაძლებელი უკანასკნელი პოლიტიკური მკვლელობა, რომელიც მოამზადა კერძო ჯგუფმა, როგორც გამომხატველმა საერთო ეროვნულ უკმაყოფილებისამ. სლავიანურ ერთა უკმაყოფილება, ასე ვსთქვათ, ოფიციალურ გასავალს ვერ იშვავდა და მცირე ჯგუფებმა და კერძო პირებმა ითავეს მუხის დატეხა იმ ადგილას, რომელიც უფრო მკაფიოდ და წინ მოსხინდა გერმანია-ავსტრიის პოლიტიკურ ხაზზედ — ეს ადგილი იყო ფრანც-ფერდინანდი. რასაკვირველია, ასეთი კერძო მკვლელობა ვერ შეშლის გერმანია-ავსტრიის პოლიტიკას სლავიანთა მიმართ, თუ უფროც არ გაამწვავეს, მაგრამ იგი ყოველ შემთხვევაში გამომშფლავნებელი მოვლენაა სლავიანთა და გერმანელთა ურთიერთ განწყობილებებისა. ძხელოს, წარმოვიდგინოთ, რომ დღევანდელ საერთაშორისო პირობებში და ბალკანეთზე ძალთა თანამედროვე განაწილების დროს — ეს მკვლელობა გადაიტყეს საბაბად ომისა: როგორც ერთის, ისე მეორე მხარის მთავრობანი ეცდებიან ამ მოვლენას კერძო ხასიათის იერი მისცენ და ერთ-ერთის ჯავრის ამოურა უფრო ხელსაყრელ დროისათვის გადასდონ, მაგრამ გარეშე მდგომთათვის კიცხადი უნდა იყოს, რომ ასე მომზადებული შეთქმულობა ხაციანალურ უკმაყოფილებაზედაა აღმოცქეპული და ცაბრანოვინი და გაბრიელ პრინციპი ამ უკმაყოფილების გამომხატველი იარაღია.

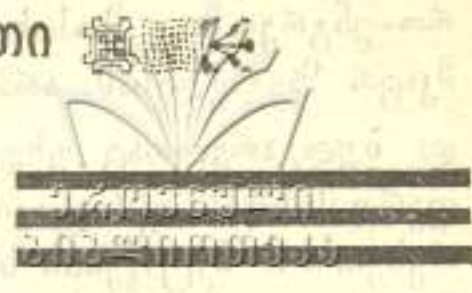
მეომარი.

რედაქტორ-გამომცემელი
რ. გაბაშვილი.

✠ ურავლდღიური საკოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთი ✠

„იმერეთი“

ახალის რედაქციით და თანამშრომლებით.

მიიღება ხელის მოწერა 1914 წლისათვის. გაზეთის ფასი: ერთი წლით—7 მან. ნახევარი წლით 4 მან. ერთი თვით—80 კ. ცალკე ნომერი ერთი შაური.

ადრესი: Кутаисъ, редакція газ. „Имерети“.

ეოფელკვირეული სამხატვრო-საღიტერბტურო, სათეატრო და საზოგადოებრივი მინაარსის სურათებიანი ჟურნალი

„თეატრი და ცხოვრება“

ჟურნალს საგანგებო თანამშრომელ-კორესპოდენტები ჰყავს რუსეთსა და საზღვარ-გარედ. ჟურნალში ითანამშრომლებენ ცნობილნი მწიგნობარნი, მუსიკოსნი, დრამატურგნი, მგოსანნი, და მხატვარ-ხელოვანნი. ჟურნალის ფასი: წლიურად 5 მ. ნახევარი წლით 3 მან. ცალკე ნომერი იორ შაური. ფულის გადახდა ნაწილ-ნაწილადაც შეიძლება. ხელის მოწერა მიიღება ქართ. დრამატ. საზოგ. კანტორაში და იოსებ იმედაშვილთან („სორაპ-ნის“ სტამბაში).

1894 წლიდან

1914 წლამდის

საუკეთესო ღვინოდ ითვლება ღვინო

საზოგადოება „კახეთი“-სა

ტელეფონი: № 73 და 3—51.

თბილისი: გოგოლის ქუჩა 63 და ერევნის მოედანი.

განყოფილებანი: ბაქოში, ასხაბადში, ტაშკენტში, მოსკოვში, ბათომში, რასტოვში და სხ.

ელექტრო-მბეჭდავი სტამბა ს. ლოსაბერიძისა, მოსკოვის ქუჩა 5.

